

Τα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων με διανοητικές αναπηρίες και των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας

Το άρθρο 21 του κεφαλαίου περί ισότητας του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω αναπηρίας, το δε άρθρο 26 του ίδιου κεφαλαίου αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα της ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ζουν περίπου 80 εκατομμύρια άνθρωποι με αναπηρία (Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αναπηρία 2010-2020)

Πλαίσιο πολιτικής

Σύμφωνα με τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, στα άτομα με αναπηρία «περιλαμβάνονται τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, νοητικές ή αισθητηριακές αναπηρίες, οι οποίες, σε συνδυασμό με διάφορα εμπόδια, μπορεί να δυσχεραίνουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ισότιμη βάση με τα άλλα άτομα».

Η πρώτη έρευνα του FRA για την αναπηρία

Η πρώτη έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) στον τομέα της αναπηρίας υλοποιείται σύμφωνα με το πνεύμα της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Στόχος είναι η αξιολόγηση της κατάστασης όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα ορισμένων ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων ατόμων με αναπηρία, συγκεκριμένα, των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας και των ατόμων με διανοητικές αναπηρίες.

- Τα άτομα με **διανοητικές αναπηρίες** περιγράφονται μερικές φορές ως «διανοητικά καθυστερημένα» ή λέγεται ότι αντιμετωπίζουν «μαθησιακές δυσκολίες». Οι όροι αυτοί αναφέρονται στις επιπτώσεις κάποιων μόνιμων καταστάσεων, χαρακτηριστικό των οποίων είναι οι σημαντικά χαμηλότερες διανοητικές ικανότητες σε σχέση με τον μέσο όρο, γεγονός που συνεπάγεται περιορισμένη διανοητική λειτουργία.
- Τα **προβλήματα ψυχικής υγείας** μπορούν να επηρεάσουν τις σκέψεις, το σώμα, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά των ατόμων. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να είναι έντονα και να επηρεάζουν σοβαρά τη ζωή των ατόμων. Στα προβλήματα ψυχικής υγείας περιλαμβάνονται η κατάθλιψη, η διπολική διαταραχή, η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής – υπερκινητικότητας, οι αγχώδεις διαταραχές και οι διατροφικές διαταραχές.

Σημαντικά ζητήματα

Στιγματισμός και κοινωνικός αποκλεισμός

Τα άτομα με διανοητικές αναπηρίες και τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας (εφεξής «άτομα με ειδικές ανάγκες») αντιμετωπίζονται συνήθως με παρόμοιο τρόπο από την κοινωνία. Υφίστανται στιγματισμό και κοινωνικό αποκλεισμό. Για αιώνες κρατούνταν σε απόσταση από τον κύριο κορμό της κοινωνίας ενώ, ακόμη και σήμερα, εκτιμάται ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση ζουν σε ιδρύματα πάνω από ένα εκατομμύριο ενήλικες και παιδιά με ειδικές ανάγκες. Εκτός του ότι ορισμένες φορές στερούνται το δικαίωμα επιλογής του τρόπου και του τόπου διαβίωσής τους, τα άτομα αυτά μπορεί επίσης να στερούνται βασικά δικαιώματα τα οποία απολαμβάνουν άλλοι πολίτες της ΕΕ, όπως το δικαίωμα ψήφου.

Για τους λόγους αυτούς, ο Οργανισμός μας επέλεξε να εξετάσει την κατάσταση των δύο αυτών ομάδων ατόμων όσον αφορά το σεβασμό των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων.

«Το ότι δεν μπορώ να μιλήσω δεν σημαίνει ότι δεν έχω τίποτα να πω»

(Άτομο με διανοητική αναπηρία απαντώντας στην έρευνα του Οργανισμού)

«Υποκείμενα» με δικαιώματα και όχι «αντικείμενα» φιλανθρωπίας

Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα της μεταστροφής στον τρόπο αντίληψης της έννοιας της «αναπηρίας»: τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν θεωρούνται πλέον ανίκανα να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία, ούτε θεωρείται ότι έχουν ανάγκη «θεραπείας» για να ενταχθούν σε αυτήν. Αντιθέτως, αναγνωρίζονται οι ικανότητές τους και δίδεται έμφαση στην ανάγκη προσαρμογής της κοινωνίας ώστε να διευκολυνθεί η πλήρης συμμετοχή τους.

Ένας στους τέσσερις ευρωπαίους ενήλικες αντιμετωπίζει προβλήματα ψυχικής υγείας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008)

Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία συντάχθηκε από κοινού με και από άτομα με ειδικές ανάγκες, σύμφωνα με το σύνθημα του κινήματος υπέρ των ατόμων με αναπηρία: «Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς».

Το έργο του Οργανισμού μας στον τομέα της αναπηρίας καθοδηγείται ακριβώς από αυτή τη φιλοσοφία χειραφέτησης.

Η άποψη των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Αναγνωρίζοντας και τονίζοντας τις δεξιότητες και τις ικανότητες των ατόμων με ειδικές ανάγκες, η έρευνα του Οργανισμού για την αναπηρία αποσκοπεί στη συλλογή των απόψεων των ατόμων αυτών για σημαντικές πτυχές της ζωής τους. Τα στοιχεία συλλέγονται μέσω προσωπικών και ομαδικών συνεντεύξεων, όπου διασφαλίζεται η ενεργός συμμετοχή των ατόμων αυτών στη διαδικασία της έρευνας.

Δικαίωμα επιλογής του τρόπου και του τόπου διαβίωσης, δικαίωμα στην ισότιμη μεταχείριση και δικαίωμα στη λήψη αποφάσεων με νομικές συνέπειες

Η έρευνα του Οργανισμού εστιάζεται στους τομείς εκείνους που καθορίστηκαν ως σημαντικότεροι από άτομα με ειδικές ανάγκες, ερευνητών και αρμοδίων στα θέματα αυτά και συγκεκριμένα:

- **πρόσβαση στη δικαιοσύνη**
(άρθρο 13 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία)
- **προσβασιμότητα**
(άρθρο 9 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία)
- **ανεξάρτητη διαβίωση**
(άρθρο 19 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία)
- **ακουσία θεραπευτική αγωγή και υποχρεωτική εισαγωγή**
(άρθρα 14 και 15 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία)
- **δικαιοπρακτική ικανότητα**
(άρθρο 12 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία)
- **συμμετοχή στην πολιτική**
(άρθρο 29 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία).

Το 2012 ο Οργανισμός θα δημοσιεύσει έναν οδηγό για τη διεξαγωγή παρόμοιων συμμετοχικών ερευνών.

Η νομοθεσία

Η έρευνα του: Οργανισμού θα εξετάσει τις νομικές διατάξεις των 27 κρατών μελών της ΕΕ που αναφέρονται στους παραπάνω τομείς αναφορικά προς τα σχετικά ευρωπαϊκά πρότυπα, τα πρότυπα των Ηνωμένων Εθνών και το δίκαιο της ΕΕ. Θα προβεί επίσης σε συγκριτική εξέταση της κατάστασης που επικρατεί στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ.

Η καθημερινή ζωή

Η έρευνα θα εξετάσει ακόμη τον τρόπο με τον οποίο γίνονται σεβαστά στην πράξη τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε κάθε κράτος της ΕΕ.

Στις αρχές του 2011 θα διεξαχθεί έρευνα πεδίου σε εννέα κράτη μέλη (Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Λεττονία, Ρουμανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο) με συνεντεύξεις ατόμων με ειδικές ανάγκες και εκπροσώπους φορέων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή τους, όπως άτομα που παρέχουν φροντίδα και το προσωπικό σχετικών ιδρυμάτων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας θα δημοσιευθούν στο 2011 και 2012.

Για τεκμηριωμένες πολιτικές

Τα αποτελέσματα της έρευνας θα αποτελέσουν τα τεκμήρια για τη χάραξη πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων τόσο στους κόλπους των θεσμικών οργάνων της ΕΕ –όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο– όσο και σε εθνικό επίπεδο. Θα βοηθήσουν επίσης τους πολυάριθμους ενδιαφερόμενους φορείς να διασφαλίσουν την εφαρμογή της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Με τον τρόπο αυτόν, η νομοθεσία, η πολιτική και η αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία θα διαμορφωθούν βάσει αντικειμενικών ερευνητικών στοιχείων που θα αντικατοπτρίζουν τις απόψεις των ατόμων με ειδικές ανάγκες με συνέπεια να θέτουν τα άτομα αυτά στην «πρώτη γραμμή» των πολιτικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες βρίσκονται στο επίκεντρο της έρευνας, αλλά στη διαμόρφωση, στην εκτέλεση και στην αξιολόγησή του θα συμβάλουν και πολλοί άλλοι φορείς.

Περισσότερες πληροφορίες

Αντίγραφο του παρόντος τεχνικού δελτίου σε μορφή Easy Read μπορείτε να ζητήσετε αποστέλλοντας μήνυμα στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου disability@fra.europa.eu

Επισκόπηση των δραστηριοτήτων του FRA στον τομέα της αναπηρίας διατίθεται στον δικτυακό τόπο: fra.europa.eu/fraWebsite/disability/disability_en.htm